

Publieke diensten in vroegmoderne steden

Op donderdag 10 november 2005 organiseert de Werkgroep Stedengeschiedenis in samenwerking met de Faculteit Letteren van Universiteit Utrecht een studiemiddag over 'Publieke diensten in vroegmoderne steden'. Locatie: Sweelinckzaal, Drift 21 te Utrecht. De studiedag is gratis voor eenieder toegankelijk. Informatie kan worden ingewonnen bij Jan van den Noort (010-436 6014).

Dagvoorzitter: Dr. Clé Lesger

13:00-13:30 Dr. Jos Wassink (Gemeentearchief Weert) over 'Lokaal bestuur in het licht van centralisme, feodalisme en communalisme'

13:30-14:00 discussie

14:00-14:30 Dr. Manon van der Heijden (Vrije Universiteit Amsterdam) over 'Stadsburgers en publieke diensten 1500-1800'

14:30-15:00 discussie

-----pauze-----

15:30-16:00 Dr. Filip Vermeylen (Vrije Universiteit Amsterdam) over 'Rotterdam doorgeleefd, Omvang en impact van de publieke diensten in de vroegmoderne stad'

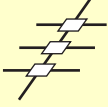
16:00-16:30 discussie

Jos Wassink, Lokaal bestuur in het licht van centralisme, feodalisme en communalisme

In de Nederlandse geschiedschrijving over het Ancien Régime krijgen Holland en de Gouden Eeuw veel nadruk. De bestuurlijke ontwikkeling van steden en dorpen in de grensprovincies heeft nog betrekkelijk weinig aandacht getrokken. In zijn proefschrift over de institutionele geschiedenis van Weert beschouwt Jos Wassink de bestuurlijke ontwikkeling van de stad in de periode 1568-1795. In het proces van staatsvorming onderscheidt hij drie elementen: het centralisme, vanuit de regering in Brussel, het feodalisme van de heer van Weert en het communalisme van volk en corporaties. Weert krijgt niet alleen te maken met een toenemende invloed van de centrale regering maar ook van onderop, vanuit de corporaties.

De organisatie binnen de stad Weert bestond grotendeels uit een conglomeraat van corporaties en instellingen, waarbij het stadsbestuur een soort supercorporatie vormde. Door de sterke positie van communalisme en feodalisme had de centrale overheid in Weert tot 1704 minder greep op de bevolking dan elders. De overheidstaak nam weliswaar toe, vooral in de achttiende eeuw, maar dit betekende niet dat Weert meer ambtenaren kreeg. Integendeel, veel werd overgelaten aan corporaties, zoals bijvoorbeeld het armenbestuur. Bovendien werd een groter deel van de overheidstaken uitgevoerd door de centrale overheid in Brussel. Wassink toont aan dat een toename van de overheidstaken niet meteen impliceert dat de bureaucratie op lokaal niveau toeneemt.

Graaf van Horn, heer van Weert, werd weliswaar in Brussel onthoofd. Maar daarmee was het pleit niet beslecht. In het midden van de zeventiende eeuw zagen zijn opvolgers kans om een deel van het heerlijke gezag ter herwinnen.

Manon van der Heijden, Stadsburgers en publieke diensten 1500-1800

Bij een middeleeuwse stad denken we vaak aan een burcht en stadsmuren. Die associatie hangt samen met de belangrijkste functie van middeleeuwse steden: de bescherming van burgers. De vroegmoderne stad roept andere associaties op. Onder invloed van urbanisatie, bevolkingsgroei en staatsvorming kreeg de stad een veel ruimer takenpakket. Niettemin bleef het onderzoek naar deze stadsontwikkeling vooral gericht op de fysieke verschijningsvorm, en dus op stadsuitbreiding en ruimtelijke ordening. Historici, archeologen, stedenbouwkundigen en architecten concentreren zich op de gebouwde omgeving (urbs), terwijl de sociaal-economische verhoudingen (civitas) meer aandacht verdienen.

Manon van der Heijden snijdt daarom een nieuw thema aan. Met het thema 'Stadsburgers en publieke diensten' beoogt zij een relevante invalshoek te kiezen voor onderzoek naar de sociaal-economische geschiedenis van vroegmoderne Nederlandse steden. Haar onlangs gestarte VIDI-project 'Civil Services and Urban Communities in the Netherlands 1500-1800' onderzoekt de ontwikkeling van publieke diensten in de Nederlanden door het spanningsveld tussen burgers, kerk en overheid centraal te stellen. Filip Vermeylen is als postdoc aan het project verbonden.

Filip Vermeylen, Rotterdam doorgelicht, Omvang en impact van de publieke diensten in de vroegmoderne stad

Historici nemen aan dat het aanbod van stedelijke publieke diensten in de vroegmoderne periode in omvang en betekenis toenam. Openbare diensten kregen een grote invloed op het dagelijks leven van de burgerbevolking. Zo was de stedelijke overheid actief op het vlak van armenzorg, onderwijs, rechtspraak, militaire verdediging, gezondheidszorg en economisch beleid. Dit fenomeen is voor de Nederlanden echter weinig bestudeerd. In het kader van het VIDI-project 'Civil Services and Urban Communities in the Netherlands 1500-1800' onderwerpt hij Rotterdam en Zwolle aan een grondige analyse.

Vermeylen licht in eerste instantie de publieke diensten van Rotterdam door aan de hand van steekproeven in de zestiende en zeventiende eeuw. Rekening houdend met de bronnen vinden de steekproeven plaats omstreeks 1550, 1650 en 1700. Met behulp van stadsrekeningen en resoluties van de stedelijke overheid wil hij een idee krijgen van de organisatie en functies van de openbare diensten in Rotterdam, en hoe deze in die periode evolueerden. Was er bijvoorbeeld voor 1700 al sprake van een aanmerkelijke bureaucratisering van de overheidinstellingen? En groeide het ambtelijk apparaat sneller dan stedelijke bevolking en economie? De 'taakverdeling' tussen stad, kerk en gilden geniet evenzeer zijn belangstelling, omdat religieuze instellingen en gilden eveneens actief waren op het terrein van de armenzorg.

Namens de Werkgroep Stedengeschiedenis
dr. Jan van den Noort